

**FERICITUL TEODORET
AL CIRULUI**

**TÂLCUIRE LA
EPISTOLA CĂTRE ROMANI**

Colecția *Patristica*:
Editori fondatori și coordonatori
Dragoș DĂSCĂ și Pr. Cezar ȚĂBĂRNĂ

Referenți științifici:

John Behr (St Vladimir's Orthodox Theological Seminary, New York)
Paul Gavrilyuk (St Thomas University, Minnesota)
Alexis Torrance (Notre Dame University, Indiana)
Josiah Trenham (Ss Cyril and Athanasius Orthodox Institute, San Francisco)
Ștefan Munteanu (Institut de Théologie Orthodoxe Saint-Serge, Paris)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

TEODORET, episcop al Cirului

Tâlcuire la Epistola către Romani / Fericitul Teodoret al Cirului; trad. din lb. greacă veche, studiu introd. și note: diac. Ilarion M. Argatu. - Iași: Doxologia, 2020

Conține bibliografie

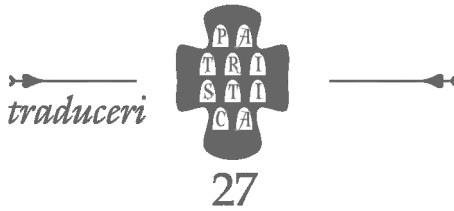
ISBN 978-606-666-859-0

I. Argatu, Ilarion M. (trad.; note)

2

© DOXOLOGIA, 2020

ISBN: 978-606-666-859-0

**FERICITUL TEODORET
AL CIRULUI**

**TÂLCUIRE LA
EPISTOLA CĂTRE ROMANI**

Traducere din limba greacă veche, studiu introductiv și note
diac. ILARION M. ARGATU

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2020

Cuprins

Studiu introductiv – Tâlcuire la Epistola către Romani – martor al teologiei Fericitului Teodoret

(diac. ILARION M. ARGATU) 7

FERICITUL TEODORET AL CIRULUI, TÂLCUIRE LA EPISTOLA CĂTRE ROMANI

Introducerea Fericitului Teodoret la Tâlcuirea celor paisprezece epistole ale Sfântului Apostol Pavel 21

**A Fericitului Teodoret, Episcopul Cirului,
Tâlcuire la Epistola către Romani** 29

Capitolul 132

Capitolul 249

Capitolul 355

Capitolul 4 64

Capitolul 5 70

Capitolul 6 79

Capitolul 7 86

Capitolul 8 97

Capitolul 9 112

Capitolul 10123

Capitolul 11128

Capitolul 12139

Capitolul 13146

Capitolul 14	150
Capitolul 15	157
Capitolul 16	163
Bibliografie generală	171

Tâlcuire la Epistola către Romani – martor al teologiei Fericitului Teodoret

Întrucât cele mai semnificative informații despre viața și opera Fericitului Teodoret, precum și notele caracteristice ale exegezei și ale teologiei dezvoltate în comentariile la epistolele pauline au fost prezentate în studiul introductiv publicat în primul volum¹, cel care cuprinde traducerea tâlcuirilor majorității epistolelor Sfântului Apostol Pavel (cu excepția celei către Romani și a celor două către Corinteni), prezentul studiu introductiv se vrea a fi o continuare firească a celui dintâi, încercând să ofere cititorului o perspectivă asupra contextului în care a fost scris comentariul la Epistola către Romani și a teologiei pe care Fericitul Teodoret o dezvoltă în acesta.

Contextul scrierii Tâlcuirii la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel

Fericitul Teodoret este, poate, singurul scriitor bisericesc care a participat la două sinoade ecumenice (al III-lea și al IV-lea), contribuind activ la lucrările și hotărârile acestora prin scrierile sale²,

¹ Constantin Crețu, „Fericitul Teodoret al Cirului, tâlcuitor al epistolelor pauline. Studiu introductiv”, în Fericitul Teodoret al Cirului, *Tâlcuire la Epistolele Sfântului Apostol Pavel*, volumul I, traducere de Iulia Cărare și Mircea Ștefan, Editura Doxologia, Iași, 2015, pp. 9-24.

² El este autorul definiției dogmatice care a stat la baza împăcării celor două tabere aflate încă în divergențe după Sinodul de la Efes și care va deveni baza definiției Sinodului de la Calcedon; Cf. Pr. prof. D. Stăniloae, „Definiția dogmatică de la Calcedon”, în *Ortodoxia*, III (1951), 2-3, pp. 351, 365.

chiar dacă acest merit i-a fost ulterior umbrit. Un episcopat atât de îndelungat, 35 de ani (423-458), în perioade atât de tulburi, de altfel necesare pentru limpezirea învățaturii Bisericii (cf. I Corinteni 11, 19), era de așteptat să nu treacă neobservat, fără nici o neînțelegere canonică sau implicare în dispute teologice, mai ales că episcopul, în acest caz, avea „reale însușiri literare și era înzestrat cu o bogată și variată cultură”³, era un „teolog al scri-sului”⁴, ce „a dezbătut probleme arzătoare, pe care, frământându-le trei decenii, le-a limpezit în bună parte, atât pentru el, cât și pentru alții”⁵.

Așa cum s-a menționat deja în studiul introductiv ce însoțește volumul precedent al comentariilor Fericitului Teodoret la epistolele pauline, cu ajutorul unor scrisori pe care acesta le trimite unui prieten anonim, s-a putut stabili un *terminus ad quem* pentru compunerea acestor comentarii, el fiind anul 447, cel mult 448⁶. Un *terminus a quo* rămâne însă incert. Patrologii încă dezbate dacă Teodoret a comentat epistolele pauline la jumătatea celui de-al patrulea deceniu sau la jumătatea celui de-al cincilea deceniu al secolului al V-lea. Cu toate acestea, considerăm că, analizând cuprinsul comentariilor, se poate ușor înclina spre cea din urmă variantă, întrucât atât comentariul la Romani, cât și comentariile la celelalte epistole sunt impregnate cu un puternic caracter hristologic, vădind preocupările episcopului de Cir odată cu apariția crizei monofizite. Deși vom reveni asupra teologiei comentariului atunci când vom urmări temele predilecte dezvoltate în cuprinsul lui, totuși vom accentua acum acele aspecte care ne ajută să intuim data scrierii prin prisma preocupărilor hristologice ale Fericitului Teodoret la momentul redactării comentariului la epistolele pauline.

³ Pr. prof. dr. Ioan G. Coman, *Patrologie*, Sfânta Mănăstire Dervent, 1999, p. 132.

⁴ Robert Charles Hill, *Introducere la Commentary on the Letters of St. Paul by Theodoret of Cyrus*, vol. I, Holy Cross Orthodox Press, Brookline, Massachusetts, 2001, p. 5.

⁵ Pr. prof. dr. Ioan G. Coman, *Patrologie*, p. 132.

⁶ Cf. Constantin Crețu, „Fericitul Teodoret al Cirului, tâlcuitor al epistolelor pauline...”, pp. 17-18.

Ne vom opri, aşadar, asupra comentariilor la textele de la Romani 1, 3, Efeseni 5, 32 și Filipeni 2, 6-11, întrucât epistolele pauline au fost tratate de exegetul antiohian ca un *corpus paulin* și, prin urmare, comentate succesiv, într-un interval de timp relativ scurt.

Expresia de la Romani 1, 3: *Cel născut din sămânța lui David, după trup*, a fost înțeleasă de Fericitul Teodoret astfel: „Prin toți profetii a prevestit, zice, cele despre Fiul, Care a fost născut înainte de veci cu firea din El și a fost numit Fiul lui David, pentru că a luat firea omenească din sămânța lui David. Dacă a amintit de [sămânța] lui David, adaugă în mod absolut necesar «după trup», ca să nu fie socotit fiul lui David cu firea și al lui Dumnezeu după har. Căci completarea «după trup» ascunde [realitatea] că este cu adevărat fiu al lui Dumnezeu Tatăl după dumnezeire, întrucât determinantul «după trup» nu este găsit alături de acelea care doar par ceea ce sunt”. Fericitul Teodoret își deschide astfel comentariul la cele paisprezece epistole pauline, afirmând clar tocmai ceea ce monofiziții negau, existența a două firi în persoana lui Hristos. El spune, pe de o parte, că Fiul este „născut înainte de veci cu firea din Dumnezeu”, iar pe de alta, că a luat „firea omenească din sămânța lui David”. Acest text al Fericitului Teodoret ar sugera o oarecare referire la ceea ce Sinodul al IV-lea ecumenic va statua ca dogmă, anume comunicarea însușirilor celor două firi în persoana lui Hristos. E greu de susținut o asemenea ipoteză, întrucât, așa cum vom vedea mai departe, există și texte ale Fericitului Teodoret care arată o oarecare reticență la unele dintre consecințele unirii ipostatice⁷.

⁷ Robert Charles Hill, în Introducerea la *Commentary on the Letters of St. Paul...*, pp. 17-18, prezintă mai multe texte din Comentariul la epistolele pauline în care Fericitul Teodoret ar părea să nege posibilitatea pătimirii pentru firea divină a lui Hristos. Unul dintre textele pe care le aduce ca argument este cel de la Romani 5, 10: *Căci dacă, fiind vrăjmași, ne-am împăcat cu Dumnezeu prin moartea Fiului Său, cu atât mai mult, fiind împăcați, ne vom mântui în viața Lui*, pe care Fericitul Teodoret îl comentează astfel: „Apostolul Îl numește încă o dată Fiu pe Stăpânul Hristos, Care este Dumnezeu și om. E lămurit, după cum socotesc, și pentru eretici mai ales, în care fire a fost primită pătimirea”. Ipoteza că Teodoret ar atribui doar firii umane pătimirea trebuie analizată mai în detaliu. Comentariul pe marginea textului de la Romani 5, 10 ne face să ne

Introducerea Fericitului Teodoret la Tâlcuirea celor paisprezece epistole ale Sfântului Apostol Pavel

Tomul I

Știu că nu voi scăpa de limbile veșnicilor nemulțumiți²⁸ încu-
metându-mă să comentez învățătura dumnezeiescului Pa-
vel, ci mă vor învinui de trufie, poate de semeție, ca unul care,
după unul și altul, luminători ai lumii²⁹, îmi asum cu îndrăz-
neală interpretarea scrierilor apostolice.

Cu toate acestea, voi încerca – neîncrezându-mă în mine, ci
harul dumnezeiesc cerându-l în schimb – să arăt adâncimea în-
țelepciunii apostolice și să o dezvălui din acoperămintele scri-
sului, ca să pun la îndemână folosul [acestor scrieri] celor care
vor să[-l] dobândească. Îndemn deci pe cei care nu se dau în lă-
turi să disprețuiască trudele altora să cerceteze cu sârguință
dumnezeiasca Scriptură, căci vor afla multe exemple de felul
acesta³⁰.

²⁸ Fericitul Teodoret pare să conceapă aceste prime cuvinte mai mult ca *topos adversitatis*, decât ca referiri directe la unele divergențe pe care le-ar fi putut avea cu teologii vremii, cu toate că frământările doctrinare la care a luat parte de-a lungul vieții ne-ar putea lăsa această impresie; vezi *infra*, p. 21, nota 30.

²⁹ Fericitul Teodoret amintește aici de părinții care înainte de el au luminat lumea prin comentariile lor la scrierile Apostolice; cu siguranță le cunoștea cel puțin pe cele ale antiohienilor (Diodor de Tars, Teodor de Mopsuestia, Ioan Gură de Aur) în școala cărora s-a format și cărora le va fi tributari.

³⁰ La începutul acestei introduceri a Fericitului Teodoret se regăsește un *topos adversitatis*, îmbinat, ca în multe alte scrieri ale antichității, cu un *topos humilitatis*. Prin acestea, autorul, presupunând eventualele critici din partea cititorilor, se simte obligat să se apere, „îmbrăcându-se” în modestie și neîncrezându-se în puterile proprii, ci „în harul dumnezeiesc”, așa cum arată și Fericitul Teodoret.

Eldad și Medad³¹, chiar dacă nu au avut parte de alegerea omenească, nici nu au fost numărați între cei șaptezeci de judecători, ci marele Moise i-a lăsat [să fie] cu cei mulți [ai poporului]; cu toate acestea, au fost socotiți vrednici de har dumnezeiesc și au avut parte de darul profeției.

Și Samuel profetul, fiind încă un băiețel, nu a fost lăsat de preoți să ia parte la vreo slujire, cât de neînsemnată, căci frăgezimea vârstei îl împiedica de la slujire. Totuși s-a învrednicit de o teofanie, s-a bucurat de o arătare dumnezeiască și a primit în urechi glasul Domnului Dumnezeu, măcar că nu învățase încă ce este Dumnezeu.

Ba chiar și Ilie vestitul se socotea că a rămas întru totul singurul profet, dar a auzit că erau șapte mii care au fost izbăviți de rătăcirea la idoli și erau ai lui Dumnezeu, aducându-I cuvenita cinstire.

Și s-ar putea găsi nenumărate istorisiri de acest fel în dumnezeiasca Scriptură.

Așadar, nu este nechipzuit să bâzâim și noi ca niște mici țânțari împreună cu acele albine pe pajiștile apostolești³². Căci Domnul sărăcește și îmbogățește, smerește și înalță, ridică de la pământ pe cel sărac și din gunoi înalță pe cel sărman, ca să-l așeze alături de puternicii poporului și pe tronul slavei³³. Domnul înțelepțește orbii³⁴, întoarce pe cei înțelepți spre cele din urmă și arată nesăbuit sfatul lor.

De aceea, rugându-mă fierbinte să dobândesc strălucirea luminii inteligibile, îmi voi lua dezlegarea să alcătuiesc acest comentariu și voi culege cele de trebuință cuvântului meu³⁵ din [cele] ale fericitilor Părinți. Mă va preocupa însă în special concizia, căci știu că exprimarea scurtă și pe cei care se complac

³¹ Despre Eldad și Medad, vezi Num. 11, 26-27.

³² Vezi *supra*, p. 21, nota 29.

³³ Cf. I Rg. 2, 7; Ps. 112, 7.

³⁴ Ps. 145, 8.

³⁵ Termenul *αφορμὰς*, folosit aici de Fericitul Teodoret, are sensul de *re-surse prin care cineva îndeplinește ceva*; din aceasta se poate observa că pentru el modul de interpretare a Sfintei Scripturi este conștiința Bisericii.

în lânchezeală îi îndeamnă spre lectură. Mai întâi, voi încerca să prezint ordinea cronologică a epistolelor apostolești.

Fericitul Pavel a scris paisprezece epistole; consider însă că el nu le-a scris în ordinea pe care [acestea] o au în Biblie, ci, la fel cum dumnezeiescul David a alcătuit cinstiții Psalmi, supunându-se lucrării Atotsfântului Duh, și alte persoane i-a aranjat mai apoi pe aceștia unii alături de alții, după bunul plac, iar ei izvorâsc bună mireasma duhovnicească, cu toate că nu păstrează ordinea cronologică, tot așa este posibil să fie adunate și aceste epistole apostolice.

Căci, într-adevăr, [epistola] cea scrisă de dumnezeiescul³⁶ Pavel către Romani a primit primul loc, cu toate că a fost scrisă la finalul tuturor celor pe care le-a trimis din Asia, Macedonia și Ahaia³⁷.

Socotesc însă că prima [dintre epistole] a fost scrisă cea dintâi [epistolă] către Tesaloniceni, căci pe aceasta a trimis-o dumnezeiescul Apostol din Atena, așa cum arată scriindu-le. În mijlocul epistolei spune așa: *De aceea, nemairăbdând, am hotărât să rămânem singuri în Atena și l-am trimis pe Timotei, fratele nostru și slujitor credincios al lui Dumnezeu și împreună lucrător cu noi la Evanghelia lui Hristos, pentru a vă întări și îmbărbăta în credința voastră; trecând puțin timp, le-a trimis [tesalonicenilor] cea de-a doua [epistolă].*

Suntem învățați de istoria Faptelor [Apostolilor] că de Dumnezeu inspiratul Pavel, lăsând în urmă Atena, a sosit la Corint și acolo a rămas foarte multă vreme.

Socotesc că după acestea³⁸ a fost scrisă prima [epistolă] către Corinteni, pe care a trimis-o fiind în Efes, așa cum el însuși limpede o arată. Căci spune spre finalul epistolei: *Voi rămâne în*

³⁶ Θειοτάτου este un superlativ al adjectivului θεῖος, literal *cel mai dumnezeiesc* sau *foarte dumnezeiescul*.

³⁷ Epistolele de care pomenește aici Fericitul Teodoret sunt cele scrise în timpul călătoriilor misionare ale Sfântului Pavel: (ἐκ τῆς Ἀσίας) I Corinteni; (καὶ [ἐκ τῆς] Μακεδονίας) II Corinteni și Tit; (καὶ [ἐκ τῆς] Ἀχαΐας) I-II Tesaloniceni; tot între cele scrise din Ahaia fiind în viziunea sa și Epistola către Romani scrisă mai precis din Corint, la finalul celor pomenite până aici.

³⁸ Prima și a doua epistolă către Tesaloniceni.

*Efes până la Cincizecime, căci mi s-a deschis ușă mare și folositoare și [sunt] mulți potrivnici*³⁹. A ajuns însă la Efes, după ce a predicat macedonenilor, atenienilor și corintenilor, așa cum [ne] învață istoria Faptelor [Apostolilor].

Socotesc că după aceasta⁴⁰ a scris a doua [epistolă] către Corinteni, căci, după cum le-a făgăduit [corintenilor], venind spre ei, a petrecut puțin timp în Macedonia și le-a scris de acolo. Acest lucru l-a arătat chiar în epistolă⁴¹. Căci, după ce a descris prigoana din Asia și cele [întâmplare] în Troa, ajungând la mijlocul [epistolei], spune: *De aceea, după ce am sosit noi în Macedonia, trupul nostru n-a avut nici o odihnă, ci [am fost] necăjiți în tot [felul]: din afară lupte, dinăuntru temeri. Dar Cel ce mângâie pe cei smeriți ne-a mângâiat cu venirea lui Tit. Și nu numai cu venirea lui, ci și cu mângâierea cu care el a fost mângâiat la voi*⁴². Și iarăși: *Vă facem cunoscut, fraților, harul lui Dumnezeu, cel dat Bisericii Macedoniei*⁴³. Și încă o dată: *Ca nu cumva dacă macedonenii vor veni împreună cu mine*⁴⁴.

Socotesc că a cincea a fost scrisă prima [epistolă] către Timotei, căci, după partea introductivă, spune așa: *După cum te-am îndemnat să rămâi în Efes, când am plecat spre Macedonia*⁴⁵. Istoria Faptelor [Apostolilor] ne învață, de asemenea, că în timp ce mergea pentru prima dată spre Macedonia, nu ajunsese încă în Efes: *Căci au fost opriți de Duhul*, spune, *a propovădui cuvântul în Asia*⁴⁶. În orice caz însă și Timotei era cu el, căci istoria Faptelor [Apostolilor] arată limpede acest lucru; căci, în vreme ce iudeii din Tesalonic s-au dus spre Bereea și au ațâțat mulțimea spre răzvrătire, dumnezeiescul Apostol a plecat pe mare spre Atena, iar Sila și Timotei, zice, *au rămas acolo*.

Apoi, autorul [Faptelor Apostolilor] descrie cele [întâmplare] în Corint, învață cum dumnezeiescul Apostol a propovăduit în

³⁹ I Cor. 16, 8-9.

⁴⁰ Prima epistolă către Corinteni.

⁴¹ A doua epistolă către Corinteni.

⁴² II Cor. 7, 5-7.

⁴³ II Cor. 8, 1.

⁴⁴ II Cor. 9, 4.

⁴⁵ I Tim. 1, 3.

⁴⁶ Fapte 16, 6.

sinagogă în fiecare sâmbătă și arată că a convertit iudei și elini: *Când Sila și Timotei au venit din Macedonia, Pavel era prins cu totul de cuvânt, mărturisind iudeilor pe Iisus Hristos*⁴⁷. Sigur este că în timp ce Fericitul Pavel venea a doua oară din Efes în Macedonia, atunci l-a lăsat acolo pe Timotei cel desăvârșit în toate, pentru păzirea celor ce au primit cuvântul mântuitor.

După aceasta⁴⁸ gândesc că a fost scrisă epistola către Tit, căci, încă petrecând în acele locuri, i-a poruncit [lui Tit] să vină la el, scriindu-i astfel: *Când voi trimite pe Artemas la tine sau pe Tihic, sârguiește-te să vii la mine la Nicopole, căci acolo am hotărât să iernez*⁴⁹. Arată aici și că Nicopole este oraș tracic, ce se învecinează cu Macedonia.

Astfel, [epistola] către Romani a trimis-o a șaptea, căci el însuși arată că pe aceasta a scris-o după toate celelalte, spunând astfel: *Acum însă mă duc la Ierusalim ca să slujesc sfinților, căci Macedonia și Ahaia au binevoit să facă o strângere de ajutoare pentru săracii care sunt între sfinții din Ierusalim*⁵⁰. Despre aceste ajutoare⁵¹ vorbește însă și în prima epistolă către Corinteni: *ca nu când vin, atunci să se strângă ajutoarele; ci când ajung, pe cei care i-ați hotărât prin scrisori, pe aceia îi voi trimite să ducă darul vostru la Ierusalim*⁵²; și de se va cuveni să merg și eu, vor merge împreună cu mine⁵³. Pe când ducea aceste ajutoare spre Ierusalim, în Milet le spunea preoților din Efes că *voi toți, cei printre care am petrecut propovăduind împărăția lui Dumnezeu, nu veți mai vedea fața mea*⁵⁴.

⁴⁷ Fapte 18, 5.

⁴⁸ Prima epistolă către Timotei.

⁴⁹ Tit 3, 12.

⁵⁰ Rom. 15, 25-26.

⁵¹ Literal: *bunuri, lucruri*, gr. τὸ χοῆμα.

⁵² Diferența de traducere față de textul Bibliei sinodale provine din faptul că o virgulă este pusă diferit în textele grecești sursă. Față de textul recept, care pune virgula înainte de δι' ἐπιστολῶν, Fericitul Teodoret o așază după, și astfel obținem traducerea de mai sus, în loc de *pe cei ce îi veți socoti vrednici îi voi trimite cu epistole*, așa cum este redată de Biblia sinodală ce urmează textul grecesc recept.

⁵³ I Cor. 16, 2-4.

⁵⁴ Fapte 20, 25.